

פניני הדרה היומי

לקט פנינים יקרים ונחמדים על סדר הדרה היומי

פסחים מג- מט | פרשת שמות | גליון מס' 53

דף מג:

נשים חייבות באכילת מצה דבר תורה שנא' לא תאכל עליו חמץ (שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני)- הצל"ח תמה דאמאי למד היקש זה מפסוק בפרשת ראה ולא יליף מדהקיש הכתוב בפרשת בא כל מחמצת לא תאכלו שבעת ימים תאכל עליו מצות.

וכתב המהר"ם שיק (מצוה כ"א אות ב') די"ל דמקרא דפרשת ראה יש ללמוד גם דנשים חייבות בסיפור יציאת מצרים, דהא לעיל בפ"ב ילפינן מלחם עוני שעונים עליו דבריו והיינו הגדה, אבל ממקרא בפרשת בא לא שמעינן רק אכילת מצה. וכתב המהר"ם שיק דבזה מיושב מה שתמה המנחת חינוך דמנא לן לחייב נשים בסיפור יציאת מצרים, והרי נשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא, והא דגם נשים היו באותו הנס אינו מחייב מדאורייתא.

ור"א אימא כל לרבות את הנשים כי כל לרבות את עירובו, וכי תימא כי כל ר"א לא דריש והתניא שאור בל תקטירו וכו' עירובו מנין ת"ל כי כל וכו' קשיא- במשך חכמה פרשת בא עה"פ שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם (שמות יב, יט) כתב לתרץ הקושיא, דהתם במנחה דכתיב כל המנחה אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה', אין לפרש דה"כ"י הוא נתינת טעם על לא תעשה חמץ, משום דאין זה טעם מספיק, כי אפילו השיריים שביד כהן לאחר קמיצת המנחה אין להחמיצם וכדאי' במנחות (נה ע"ב), ועל כן שפיר אפשר לדרוש גם מתיבת "כי" עירובו, משא"כ בפסוק כי כל אוכל חמץ ונכרתה שפיר יש לומר דה"כ"י הוא נתינת טעם דע"כ לא ימצא שאור בבתיכם כי כל אוכל חמץ ונכרתה, והיינו דבין אנשים ובין נשים אסור להם חמץ וע"כ לא ימצא

בבתיכם, וכיון דה"כ"י הוא נתינת טעם אי אפשר למידרש מזה עירובו.

וכתב דזה הטעם דהגמרא קאמרה קשיא ולא קאמרה תיובתא, משום דבקשיא איכא תירוץ וכמו שכתבו הראשונים, וגם כאן יש תירוץ כנ"ל, עיין שם.

דף מד:

אלא הנח לכותח הבבלי דלית ביה כזית בכדי אכילת פרס וכו'- כתב המהר"ם בן חביב בספרו תוספת יוה"כ (יומא פ ב) אמנם אכתי נסתפק לנו ימים רבים אם אין מברכין על "קפה" ברכה אחרונה, כיון דאין אדם שותה רביעית ממנו בבת אחת אלא שותה מעט וחוזר, ושותה מעט דאינו יכול לשתות הרבה מפני חומה, ויש מתחילת שתיה ראשונה עד סוף שתיה אחרונה יותר משתיית רביעית, ולפעמים יותר מכדי אכילת פרס, או דלמא הא דאמרינן דאם שהה בשאר משקין אינו מצטרף היינו בשאר משקים דיכול לשתותם בב"א והוא לא עשה כן אלא שהה בשתייתם אינו מצטרף, אבל בשתיית "קפה" דהיא חמה ובדרך שתייתה בכך כ"ש יהיה מצטרף.

וכתב דיש להוכיח מהא דאמרינן כאן בכותח הבבלי דפטור משום דאי מטביל ביה לית ביה כזית בכדי אכילת פרס, ואמאי לא אמרינן דיתחייב כרת באכילתו אפילו בשהה יותר מכדי אכילת פרס כיון דזו היא דרך אכילתה, אלא ודאי דבכל אוכל שיעור אחד הוא ואין בזה טענה דאין דרך אכילתו ודרך שתייתו סכך, וסיים, דכיון שכן עלה בידינו דאין לברך אחר קפה ברכה אחרונה.

אך המנחת חינוך (ש"ג ה') השיג על התוספת יוה"כ שהרי לא באנו לחייבו על כל חלק מהכותח כי אם על החמץ המעורב בו, והחמץ עצמו דרכו לאכול בשיעור אכילת פרס בעלמא, ואטו משום שעירב

כתב החתם סופר (שבת דף קמז): 'מה שנראה לי שנולד לך זה מנהג לחדש חידושים יותר מדאי ... אכן ע"י החידושים בכל דף ועמוד עי"ז זוכר הכל ומילתא דתמיה מידבר דבירא, והנסיון מעיד לנו ע"ז ויודע אני בעצמי.'

אלא יליף מגיעולי נכרים גיעולי נכרים לאו טעמא בעלמא ואסור ה"נ ל"ש, ורבנן גיעולי נכרים נמי חידוש הוא- לכאור' צע"ג דאיך יתכן לחייב להגעיל כלים שנבלע בהם איסור, מאחר דגם אם הטעם יוצא לתוך התבשיל אין התבשיל נאסר.

הרא"ה (בבדק הבית בית ב' שער א') תירץ בשם הרמב"ן דאין חיוב הגעלה משום הבליעות שאוסרות את התבשיל, אלא דמעלה היא שעשתה התורה בכלים הואיל דנבלעו מאיסור להצריכם הגעלה וכמו שהצריכה תורה טבילה לכלים חדשים. ואף על גב שאם בישל בכלי בלא טבילה התבשיל מותר, בלא הגעיל אסור, דכיון שאינו ראוי אז לטבילה הטבילה מעכבת בו, והוסיף דאפשר דגם בכלים שאינן בני טבילה ג"כ גזרה התורה, ע"ש ובחידושי חתם סופר חולין צ"ח ע"א (ד"ה ומריש הוה קא קשי ל.)

והאור שמח (פ"ט דמאכלות אסורות ה"ט) תירץ דכל זמן שהטעם בתוך הקדרה הוא עומד בפני עצמו ובודאי אסור מן התורה, והתורה חידשה בפרשה של גיעולי עכו"ם דבאופן הזה אסור מדאורייתא לבטל איסור לכתחילה אף על גב דאין כוונתו לבטלו אלא לבשל תוך אותו הכלי, וע"כ חייב להגעילו ולהוציא את הבליעות לפני שישתמש בו. ובדומה לזה כתב הגרעק"א בדרוש וחידוש חולין מערכה ח' אות י"ד (וע"ע בפרי מגדים יו"ד סצ"ג שפ"ד סק"ג).

דף מה.

במקום שאין עשוי לחזק חוצץ ועובר במה דברים אמורים בפחות מכזית- בשו"ת פני יהושע (או"ח סי ט"ו) האריך לדון אם אמרינן לענין בל יראה ובל ימצא חצי שיעור אסור מן התורה, והוכיח מדקאמר הכא דגם פחות מכזית במקום שאין עשוי לחזק חוצץ "ועובר" מבואר דעובר מן התורה.

והחקרי לב (או"ח ח"ב סי' ע"ו) כתב דאין זה הכרח, דאידי דתני לגבי כזית חוצץ ועובר תני גם בחצי זית "עובר". והחקרי לב מדייק דברש"י ד"ה ואינו עובר שכתב "לענין חמץ בפסח" ולא קאמר "לענין בל יראה" מדוייק דבחצי זית איסור בעלמא דרבנן הוא ולא חצי שיעור של בל יראה.

עוד כתב דאיירי דיש לו כמה חצי זיתים בכלים דאז בודאי עובר על בל יראה כשאינם מתבטלים לכלי, וכ"כ בשו"ת פנ"י דסיים דגם אי נימא דאיכא איסור חצי שיעור מ"מ לא שייך לשון "עובר" דמשמע דעובר על איסור בל יראה ממש. והפר"ח (סי' תמ"ב סעי' ז') כתב דהאי עובר היינו "מתבער" (עי' לעיל

עוד אוכלים עם החמץ נאריך את זמן אכילת החמץ, משא"כ בשתיית קפה שכל כולו דרך שתייתו באורך זמן. ועיין עוד מש"כ בזה בבאר היטב סי' ר"ד סק"ז ובשערי תשובה שם. ובמשנ"ב סי' ר"י סק"א.

דף מד:

ר"ע טעם כעיקר מנא לי וכו' מגיעולי נכרים וכו' לא אסרה תורה אלא בקדירה בת יומא וכו'- ופרש"י: געולי נכרים וכו' והתורה אסרתו במעשה מדין וכו'.

והקשו המפרשים, כיון דלא אסרה תורה אלא בקדירה בת יומא. א"כ געולי מדין עצמם איך נאסרו, וכי שם היו הקדרות בת יומם, וכי כל מלחמת מדין היה הכל ביום אחד וחזרו מן המלחמה באותו יום, הרי פשיטא ופשיטא שעבר עליהם לילה אחד לפחות עד שובם משדה המלחמה.

והנה הראשון שרמז לשאלה זו הוא רבינו הרוקח בפ"י עה"ת (פרי' מטות) שכתב וז"ל: ולא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא, אבל כאן שנשארו גוים שהלכו עמם ובשלו בו ביום הוצרך להורות עכ"ל. והיינו, דס"ל דחשיב כאן בת יומא כיון שהרי היו הטף והנשים שהחיו להם והביאו עמם והם ביטלו בקדירות שלהם, א"כ שפיר היו הקדירות בת יומא ע"כ. וכדברי הרוקח כתב בריטב"א (ע"ז ס"ח ע"ב) ע"ש. (וברוקח תירץ בזה קושית הרמב"ן מדוע לא ציווה על גיעולי כלים בסיחון ועוג, ולהנ"ל א"ש, כיון ששם לא היו הקדירות בת יומא ע"ש וכן כתב מדנפשי' במנחת עני (ח"א עמ' מ) בקושי' זו ע"ש).

ובשו"ע (יו"ד סי' ק"ג) אי' דכלי שנבלע בו איסור ובתוך המעת לעת של שעת בליעת האיסור הוחמו בו מים, חשיבא בת יומא עד שתשהה מעת לעת משעה שהוחמו בה המים ע"כ. וכתב שם הכרתי ופלתי ראייה לדין זה, מהא דאמרינן בכל דוכתי בכלי מדין: לא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא, דרחוק במציאות שיהיה כל מלחמת מדין ביום אחד, ובו ביום שבו למחנה, ובו ביום נצטוו על הגעלה, כי אם היה כל כך קרוב מדין ממחנה ישראל, מה זו שמסרו י"ב אלפים, ומה זה שנאמר ויצבאו על מדין, הלא לפי זה מוכרח להיות קרוב ונראה למחנה עד שיהיה הכל ביום אחד, ודבר זה רחוק בשכל, אבל זהו דצריך הגעלה היא חידוש שחידש אלעזר בשם משה מפי ה', כמו שאמרו דאי אפשר שלא פגמה פורתא, ואם כן טרם שנתן זה הוראה, היו מבשלים בכלי מדין, והיו מחממין חמין בתוך הכלי של מדין, ואם כן חזר לשבח והיה עדיין בת יומא, וכן עשו בתמידות. ולכך צוה על הגעלה זהו ברור ונכון עכ"ד. והוא דבר חידוש נפלא וברור, ובזה א"ש הדין הנ"ל. ע"כ.

ר"פ מב. ד"ה אלו עוברין) והיינו מדאורייתא ומדין חצי שיעור.

דף מו:

לא זהו חמץ שמוזהרין- כתב בס' חשוקי חמד: שאלה. מעשה באשה שהפרישה חלתה והניחתה אצלה, ובא עוף ואכל את החלה, האם חייבת להפריש חלה אחרת?

תשובה. כתב הברכי יוסף (הו"ד בפתחי תשובה יו"ד סימן שכב סק"ב): הדבר ברור דבזמן שהיו נותנין החלה לכהן היתה חייבת באחריותה, כמו בראשית הגז בסימן של"ג ה' [שכתוב שם המפריש ראשית הגז ואבד, חייב באחריותו עד שיתננו לכהן], והיתה מחויבת להפריש שנית. אמנם בזמן הזה דלשריפה אזלא, אין צריך להפריש שנית, עכ"ל. והקשה על דבריו הרש"ש במסכת פסחים דף מו ע"ב (ד"ה לא זהו חמץ) דאם כן מדוע לא יעבור על החלה על כל יראה כמו בחמצו של נכרי שקבל עליו אחריות, עוד כתב שם דברים נפלאים שלא דומה לראשית הגז, דהתם אכתי מצי לקיים הנתנה משאר הגיזה כיון דאין בה קדושה, משא"כ הכא כבר נפטרה העיסה. ואי אפשר לחול עליה עוד שם חלה, יעו"ש.

ואולי אפשר ליישב דמה שחייב לתת חלה פעם נוספת לכהן, הוא לא חיוב ממוני וגם אי אפשר להוציא ממנו בע"כ, אלא הוא חיוב לשמים, שהשי"ת צונו שאם תאבד החלה, עלינו לתת פעם נוספת, ועל חיוב שבין אדם לשמים לא עוברים על כל יראה. הגע עצמך אדם שנשבע לנכרי שאם יגנבו לו פת לחמו החמץ, ישלם הוא לו מעות לקנות פת חמץ חדש, האם נאמר שהישראל עובר על החמץ של הנכרי בבל יראה, כיון שנשבע לו שיתן לו תמורתו?! וכגון שפחה העובדת בבית ישראל והיא אוכלת מלחמה חמץ בפסח, ויש התחייבות מצד הישראל שאם יאבד המזון שלה ישלם לה הוא ממון לקנות חמץ אחר, האם יעבור הישראל בבל יראה?! ומסתבר שלא יעבור כי היא התחייבות שבין אדם לשמים, ועל כך לא עוברים על כל יראה. וכך גם כאן ההתחייבות היא בין אדם למקום שכל עם ישראל חייב לדאוג לכהנים וללוויים, ואם יאבד חלתם עלינו לתת שנית, התחייבות כזו שבין אדם למקום איננה גורמת לבל יראה. ולא דומה לביעורו חמירא דבני חילא' בפסחים דף ע"ב, משום דהתם בני אדם יגזלו ממנו, אבל חיוב שבין אדם למקום לא גורם לבל יראה.

וכעין זה כתוב בקובץ שיעורים (פסחים סימן יז) לגבי אדם שנדר לחמי תודה שלא עובר בל יראה, מכיון שכשנאבד הדבר, מה שצריך להפריש אחר,

לא מטעם חיוב אחריות אלא מפני שעדיין לא שילם נדרו, עכ"ל.

אולם יעוין בשו"ת אחיעזר (ח"ג ס"ד סק"ב) שכתב לבאר דברי הברכי יוסף בסברא הנ"ל, ודחה הסברא כיון שברגע שנאבדה החלה ונתחייב להפריש מחדש, איגלאי מילתא למפרע שהחלה האבודה היתה חולין, והיא היתה שלו ועבר על ב"י וב"י, [משא"כ בשפחה בבית הישראל הרי החמץ מעולם לא היה של בעה"ב]. ויעוין עוד בחדרי דיעה (יו"ד שם) מה שהאריך להקשות ולדחות דברי הברכ"י מההלכה.

דף מח:

ממשקה ישראל - מן המותר לישראל וכו' אף כל שאיסור גופו גרם לו - יצא מוקצה וכו' - הנה היפה תואר על המדרש רבה פר' בראשית ובראשי בשמים פר' נח כתבו להקשות איך הקריבו הבל ונח קרבנות, הרי לא היו קרבנות אלו מן המשקה ישראל מן המותר לישראל שהרי היה אסור להם בשר. והנה אי נימא דהיה להם דין ב"נ א"כ א"ש לפימש"כ בשפת אמת מנחות ו. לחדש דקרבנות שמקריבים עכו"ם אין פסול דמשקה ישראל, עי"ש והוא יסוד חדש ואכמ"ל בזה וא"ש כאן.

ותרצו קושיא זו באחרונים (עי' בעונג יום טוב בהקדמה אות י"ד) דכיון שהיה מותר להם אח"כ אותו הבשר א"כ הוה רק אסור גברא ול"ש פסול דמשקה ישראל.

ולפי"ז יש ליישב הערת הכלי חמדה פר' אחרי מות איך הכה"ג מקריב קרבנות ביוהכ"פ הא לא הוה ממשקה ישראל ע"כ. אך להנ"ל א"ש דהוה רק אסור גברא דאחרי יוהכ"פ חוזר להיתרו וכמו שכתבו התוס' גיטין ז. ד"ה השתא וכו' עי"ש ולא שייך דמשקה ישראל וכנ"ל ודו"ק.

וע"ע בזרע אברהם להגאון ר' מנחם זעמבא זצ"ל - הי"ד (סי' י"ג ס"ק ט"ו) שכתב דכשהאיסור על הגברא, חשיב שפיר משקה ישראל. וביאר בזה מה שהקשו תוס' מנחות ה: אמאי דמשני דהאיר המזרח מתיר, הלא איכא מיהא עד הביאכם, ותירצו דעד הביאכם למצוה. ויש לשאול הרי עכ"פ למצוה אסור להם לאכול קודם לעומר. וביאר שם דנהי דעד הביאכם למצוה, מ"מ המצוה הוי רק אקרקפתא דגברא ונקרא שפיר משקה ישראל. עי"ש עוד בדבריו.

דף מט:

ההולך לשחוט את פסחו וכו', ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו, אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצותו

תנחומים גם לאחר כלות ימי השבעה, וא"כ הדבר ברור ופשוט לענ"ד דזהו כוונת רש"י וסיעתו שפירשו לקנות שביתת מצוה לילך למחר לבית האבל דהיינו לדבר עמו תנחומים לאחר כלות השבעה.

ואף דלכאורה יש לו לבעל דין לחלוק ולדקדק מלשון הש"ס ופוסקים שכתבו המוצא את חבריו וכו', דמוכח לכאורה מלשון זה דליכא שום מצוה ללכת לביתו לדבר עמו תנחומים, רק שאם מוצא אותו דהיינו שנפגש אתו בדרך אז מצוה לדבר עמו תנחומים, וא"כ אכתי קשיא לפי"ז מרש"י וסיעתו שפירשו שקונה שביתת מצוה לילך לכתחילה לבית האבל, אמנם אחרי העיון זה אינו, כי המעיין יראה להדיא דלשון המוצא את חבריו דנקטו ש"ס ופוסקים כוונתם שנכנס לתוך ביתו, וכדמוכח להדיא ממה דאיתא שם מתה אשתו ונשא אחרת אינו נכנס לביתו וכו', מצאו בשוק וכו' הרי מבואר להדיא דבשאר גווני דמיירי שם מקודם ולבתר הכי בנכנס לביתו קא מיירי, והוא ברור ופשוט לענ"ד ובזה סרה קושיתך לגמרי.

דף מט:

ועל בנותיהן הוא אומר ארור שוכב עם כל בהמה- פירש"י שדומות לבהמה שאין להן לב להבין כי היא חייה ואורך ימיה. הט"ז (אבהע"ז סי' ב') כותב: נראה פירוש לדבריו דטבע הנשים שיבטלו בעליהן מתורה בשביל שהם סוברים שמכח זה יתעסקו בסחורות ויהיה להם טובות עוה"ז, משא"כ אם יעסקו בתורה לא יהיה להם רק עוה"ב לחוד, ובאמת אינו כן אלא היא חייה בעוה"ז ואורך ימיה בעולם שכולו ארוך. ולמדנו מדברי רש"י אלו שאם נמצא בת לע"ה שהיא חכמה ומבינה ענין שזכרנו, דאין בזה איסור מצד שאביה עם הארץ, עכ"ל. וכתב הברכי יוסף (שם) דלפ"ז אם היא בת עשיר וחותרו מספק לו צרכיו, כאשר עשו רבים מנדיבי עם שפיר דמי ע"כ.

יחזור ויבער, ואם לאו מבטלו בלבו וכו', ולשבות שביתת הרשות יחזור מיד וכו'- ופירש רש"י (שם ד"ה לשבות וכו') שהיה הולך להחשיך על התחום לקנות שביתה שם וכו', לילך למחר שם לדבר הרשות יחזור מיד, אבל לקנות שביתת מצוה כגון שילך מחר חוץ לתחום לבית האבל או לבית המשתה, היינו כהולך לשחוט את פסחו עכ"ל.

כתב בשו"ת קנה בשם (חלק ג סימן לד): כתבת לתמוה על זה דאיך שייך מציאות כזה לקנות שביתה בערב הרגל כדי לילך למחרת לבית האבל הרי הרגל מבטל האבלות בשו"ע או"ח (סי' תקמ"ח) ובשו"ע יו"ד (סי' שצ"ט), והרי בערב פסח קיימינן השתא שהולך לשחוט את פסחו, ובכניסת הרגל נפסק האבלות, ולא שייך תו לילך למחרת לבית האבל עכ"ל.

והנלע"ד בזה דאם דלפום ריהטא יפה תמהת בזה, אבל אחרי העיון בזה ליכא כאן שום קושיא, דאף דעיקר חיוב ומצות ניחום אבלים הוא דייקא בשבעה ימים הראשונים של האבלות, שהרי אפילו בקובר מתו ברגל ואין אבלות ברגל אפילו הכי מתעסקים בו ברגל לנחמו, כמבואר בשו"ע או"ח (שם סע"ו) ובשו"ע יו"ד (שם סע"ב), ובכלות השבעה ימים אין צריך תו לנחמו כמבואר בשו"ע (שם), מ"מ הדבר פשוט וברור מש"ס ופוסקים דמצוה על כל פנים איכא לנחם גם אח"כ בתוך שלשים על שאר קרובים, ובתוך י"ב חודש על אב ואם.

וכמבואר בשו"ע יו"ד (סי' שפה סע"ב) המוצא את חבריו אבל בתוך שלשים יום מדבר עמו תנחומים ואינו שואל בשלומו, לאחר שלשים יום שואל בשלומו ואינו מדבר עמו תנחומים כדרכו אלא מן הצד שאינו מזכיר לו שם המת אלא אומר לו תתנחם, מתה אשתו ונשא אחרת, אינו נכנס לביתו לדבר עמו תנחומים, מצאו בשוק אומר לו תתנחם בשפה רפה ובכובד ראש, אבל אם לא נשא אחרת מדבר עמו תנחומים עד שיעברו שלשה רגלים, ועל אביו ואמו מדבר עמו תנחומים כל שנים עשר חודש, לאחר שנים עשר חודש מדבר עמו מן הצד עכ"ל, והוא מדברי הש"ס במועד קטן (כ"א ע"ב), הרי מבואר דמצוה על כל פנים איכא לדבר עמו

גליון זה יוצא לאור ע"י 'שיעור הדף היומי' בביהמ"ד אהל תורה רח' הרב יוסף קארו 4 ביתר.

מידי ערב נמסר שיעור בצורה רהוטה ובהירה בשעה 7.00 בערב- שמעו ותחי נפשכם.

כמו"כ מתקיים שיעור 'למאחרי שבת' בביהמ"ד אהל יששכר רח' המגיד ממעזריטש 144 בשעה 10.35 בערב.

ניתן לשמוע את השיעורים בקול הלשון במס' 03-6171111 להקיש *7 ואז קוד *66339.

ניתן לקבל גליון זה ע"י בקשה למייל: K0504166339@gmail.com

בכתובת זו ניתן לקבל גם את הגליון היוצא ע"י 'בית מדרש גבוה לכהנים' ללימוד הלכות עבודת ביהמ"ק.

ניתן לתרום עבור 'בית מדרש גבוה לכהנים' להכנת הכהנים לעבודת ביהמ"ק << דרך מכשירי נדרים פלוס.